

УДК 378.016:784

О. Є. Старовойтова

**ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ЕТАПИ ПЕРЕВТІЛЕННЯ ВИКОНАВЦЯ
ПРИ ПОБУДОВІ МОДЕЛІ ОСОБИСТОСТІ ПЕРСОНАЖА
ВОКАЛЬНОГО ТВОРУ**

Корінні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві в цілому, і в освіті зокрема, вимагають більш глибоко і критичного аналізу накопиченого педагогічного досвіду в підготовці кваліфікованих кадрів. У зв'язку з цим особливо актуальною стає якісна підготовка фахівців у галузі вокального мистецтва.

Необхідно констатувати той факт, що на сучасному етапі багато співаків ставляться занадто поверхово до тексту вокального твору, неуважні до музичних образів, мають вузький кругозір у галузі характерів світової літератури, з елементів яких і створюється зміст особистості персонажа у відповідності з музичним контекстом. А звідси і виникає, на наш погляд, невміння багатьох виконавців прийняти світогляд персонажа і зробити його переживання своїми, і, як наслідок, ми спостерігаємо в сценічному почерку більшості молодих виконавців відсутність творчого початку.

Звичайно, першість у вокальному мистецтві належить голосу, однак внутрішнє перевтілення - це друга спеціальність вокаліста. Проблема перевтілення акторів, оперних виконавців цікавила багатьох дослідників. Н. А. Носов розглядав проблему перевтілення як заповнення психічного простору виконавця персонажною свідомістю, І. І. Лапшин дослідив здібності творчої людини перевтілюватися в несхожу з ним індивідуальність, С. Б. Арабкерцева стверджувала, що головною цінністю, виробленою в творчому акті, є живе почуття виконавця, який створює новий зміст в деякій, відповідній лише йому естетичній формі.

До теперішнього часу образ-особистість персонажа естрадного вокального твору не був об'єктом цілеспрямованого вивчення. Тому, на наш погляд, доцільно своєчасно заповнити цей існуючий пробіл у мистецтвознавстві, розглянувши закономірності та етапи перевтілення естрадного співака під час виконання вокального твору. Тому мета нашої статті: осмислити можливості внутрішньої природи співака-актора, а також позначити для студентів вокальних відділень ВНЗ закономірності та етапи перевтілення виконавця при побудові моделі особистості персонажа вокального твору.

Непересічною цінністю у вокальному творі є особистість. У зв'язку з цим, нам представляється актуальним на основі систематизованих знань запропонувати студентам послідовно розгорнутий, докладний метод побудови моделі особистості персонажа вокального твору.

Дуже важливо для студента під час роботи над художнім образом вокального твору створити персонажну особистість, а це значить визначити сенс існування сценічного героя в контексті твору і виразити це в інтонаціях і пластичних образах.

В період від задуму до втілення сценічного образу вокального твору одним із способів пізнання образу персонажа є розбір тексту, для розуміння і кращого осягнення внутрішнього світу героя. Адже шлях перевтілення в сценічного героя починається з твору персонажної свідомості всередині свідомості самого виконавця. Добровільно опинившись у владі власного творіння, психофізична природа виконавця відгукується безпосереднім переживанням персонажного буття, втілюючись через смислове інтонування, гру тембрів, пластичних форм тощо.

Почуття артистизму співака є ключовою умовою розвитку інтерпретаційних здібностей, уміння швидко здійснювати зміну персонажного самопочуття, налаштування на певний емоційний стан. Розмова йде, власне, про вміння співака-актора самовиражатися через перевтілення, і являти публіці, завдяки своїй творчій фантазії, а також волі, правдивий, природний образ персонажа.

Студентам, які навчаються на вокальних відділеннях ВНЗ, необхідно розуміти природу феномена сценічного перевтілення, так званого, роздвоєння особистості актора-співака. Адже вокальний твір є свого роду міні-спектакль, де персонаж створюється силою розуму свого творця. Між виконавцем і створеним ним персонажем виникають стійкі зв'язки співіснування в межах психоемоційної сфери.

Переживання вокаліста-актора являє собою його безперервну внутрішню діяльність, емоційне осмислення виконавцем персонажного самопочуття.

Саме на рівні самосвідомості здійснюється це перевтілення, представляючи собою деяку переорієнтацію установок співака з себе самого на «інше Я» - персонаж.

Дана властивість виконавця є фундаментальною при здійсненні перевтілення. Цей стан можна визначити як «існування персонажа в запропонованих обставинах». Співак під час виконання вокального твору стає носієм віртуальної свідомості персонажа, а це вже є психологічною основою правильно знайденої вокально-драматичної інтонації. Здатність до перевтілення багато в чому визначає фактор *пам'яті*. У період роботи над образом вокального твору від задуму до сценічного втілення, пам'ять безперервно заповнюється різноманітними враженнями, з елементів яких і будується особистість персонажа. Пам'ять же, в свою чергу, є стимулом *уяви*, завдяки якій і створюється та віртуальна реальність буття персонажа.

Безумовно, першим серед рівних у досягненні перевтілення виступає фактор *установки* - логічно струнке, емоційно забарвлене переконання, пов'язане з об'єктом творчого інтересу.

Мотивацією, що спонукає до самоустановки на перевтілення, є *бажання*. Бажання являє собою певну потребу актора-співака деякий час не бути самим собою, а переорієнтувати свої власні установки на себе - іншого. В результаті такого психологічного перевтілення, змінюється логіка мислення і емоційний настрій, поведінка, жест, фарби голосу, інтонація і под. Система установок, створених авторами твору (вокальна мова і текстовий матеріал), також виступає орієнтиром для переорієнтації виконавської свідомості.

Наступним чинником, пов'язаним з перевтіленням, є емоційне співпереживання об'єкту інтересу - *емпатія*. Це відбувається в момент розуміння співаком особистості персонажа і ідентифікації себе з ним. При перевтіленні в персонаж у виконавця зміцнюється спостережливність, проникливість, *увага* до чужого душевного життя. Увага - стан психологічної концентрації, зосередженості на якомусь об'єкті [2,654]. Цей процес дозволяє сприймати, бачити і розуміти навколишній світ як можна краще і точніше. Для співака-актора дуже важливою є довільна увага. Особливо затребувана концентрація уваги - здатність людини зосередити її на відносно невеликій ділянці чуттєво сприйманого або внутрішньо переживання світу, відволікаючись в даний момент від всього іншого.

Музика є чільним фактором перевтілення для виконавця. Музичний *настрій*, як фактор перевтілення, пробуджує емоційну природу співака. У вокальному творі саме музика створює ту чи іншу атмосферу, в якій живе і переживає персонаж, впливає на зміст слів, манеру, пластику, почуття тощо.

Перевтілення - свого роду ненасильницьке прийняття виконавцем у свій внутрішній світ якихось нових норм і цінностей персонажа вокального твору.

На наш погляд, вкрай необхідним є знайомство з перебігом, осмисленням й визначенням етапів і ознак процесу перевтілення. **Перший етап** перевтілення виконавця при побудові моделі особистості персонажа вокального твору має назву *енергії уваги-усвідомлення*.

Співак-актор при перевтіленні дає собі установку на створення нової структури свідомості, спрямовуючи свою увагу-усвідомлення на персонажну свідомість, ніби відключаючи своє власне Я. Ця дія відбувається з ініціативи свідомості самого виконавця. Дуже великого значення при цьому набуває сила наміру не бути під час перевтілення собою. Таким чином відбувається встановлення самозречення, при якому змінюється психічна природа самого виконавця. В цей момент, активізуючись, система персонажної свідомості забезпечує функціонування необхідних структур - навичок, умінь, установок. При цьому, необхідно зазначити, що спрямованість енергії уваги-усвідомлення здійснюється під контролем волі і уяви виконавця.

Уява, підтримувана вірою в передбачувані обставини персонажного життя - головна опора співака в світі сценічного персонажа.

Другий етап процесу - перехідний період: у психіці формуючі сили утворюють нову систему, яка і є *свідомістю у її зміненому стані*. На цьому етапі відбувається психологічне перевтілення. Подолання порогу виконавської свідомості в персонажне часто збігається з переходом «порогу сцени» в момент оркестрового вступу до вокального твору, помаху диригентської палички тощо.

Третій етап перевтілення характеризується активною діяльністю персонажної свідомості. Ця фаза зміненого стану називається відносною самостійною системою - *персонажною свідомістю*. На цьому етапі відбувається концентрація смислів навколо нового центру. Цьому сприяє захопленість виконавця роллю, співання творів, музична драматургія, а головне інтенсивність присутності виконавця в персонажі. В результаті співак-актор відкликається на події з ціннісних позицій героя, безпосередньо проживаючи і переживаючи кожен момент сценічного буття. В ці моменти і в таких умовах інтонаційні та пластичні рішення виконавця завжди органічні й природні.

Четвертий етап перевтілення - процес повернення до вихідної, базисної свідомості виконавця та *руйнування структури свідомості персонажа*. На цьому заключному етапі відновлюється структура самосвідомості виконавця. Свідомість повертається у той первинний стан, в якому вона перебувала до вторгнення змісту ролі.

Безумовно, невелика кількість виконавців належить до типу абсолютних акторів, які володіють таємницею внутрішнього перетворення. Однак знання студентами закономірностей, факторів і етапів перевтілення виконавця при побудові моделі особистості персонажа вокального твору впорядковує творчий процес виконавця, активізує його мислення, виховує самостійність у виборі виразних засобів, дозволяє співакові деякий час не бути собою, стати на місце іншого і побачити світ очима чужої свідомості.

Список використаної літератури

- 1. Гумбольдт В.** Язык и философия культуры / В. Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1985. – 448 с.
- 2. Немов Р. С.** Психология : Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 3 кн. / Р. С. Немов. — М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. - Кн. 1: Общие основы психологии. — 688 с.
- 3. Носов Н. А.** Виртуальная психология / Н. А. Носов. – М. : Аграф, 2000. – 432 с.
- 4. Силантьева И. И.** Путь к интонации / И. И. Силантьева. – М. : Товарищество научных изданий КМК, 2009. – 644 с.
- 5. Шаляпин Ф. И.** Страницы из моей жизни: Маска и душа / Ф. И. Шаляпин. – М. : Кн. палата, 1990. – 461 с.

Старовойтова О. Є. Закономірності та етапи перевтілення виконавця при побудові моделі особистості персонажа вокального твору

В статті осмислюються можливості внутрішньої утворюючої природи співака-актора, а також позначені для студентів вокальних відділень ВНЗ закономірності та етапи перевтілення виконавця при побудові моделі особистості персонажа вокального твору.

Автор переконаний, що знання студентами закономірностей, факторів і етапів перевтілення виконавця впорядковує творчий процес виконавця, активізує його мислення, виховує самостійність у виборі виразних засобів, дозволяє співакові деякий час не бути собою, стати на місце іншого і побачити світ очима чужої свідомості.

Ключові слова: співак-актор, мотивація, модель особистості персонажа, персонажна увага, свідомість, уява, перевтілення, смислове інтонування.

Старовойтова Е. Е. Закономерности и этапы перевоплощения исполнителя при построении модели личности персонажа вокального произведения

В статье осмысливаются возможности внутренней творческой природы певца-актера, а также обозначены для студентов вокальных отделений ВУЗов закономерности и этапы перевоплощения исполнителя при построении модели личности персонажа вокального произведения.

Автор убежден, что знание студентами закономерностей, факторов и этапов перевоплощения исполнителя упорядочивает творческий процесс исполнителя, активизирует его мышление, воспитывает самостоятельность в выборе выразительных средств, позволяет певцу некоторое время не быть собой, стать на место другого и увидеть мир глазами чужого сознания.

Ключевые слова: певец-актер, мотивация, модель личности персонажа, персонажное внимание, сознание, воображение, перевоплощение, смысловое интонирование.

Starovoytova H. Y. Patterns and Stages of Transformation in the Model Performer Personality Character of Vocal Works

The article features conceptualized internal creative nature of the singer-actor, and highlight the vocal department for students of universities patterns and stages of transformation in the model performer personality character of vocal works.

Alone in the vocal work is the personality. In this regard, the author offers students the vocal department of universities on the basis of systematic knowledge consistently expanded, detailed building models of personality character of vocal works.

It is very important for the student while working on the artistic way of vocal works to create the identity of character, and it means to define the

meaning of existence in the context of the scenic character of the work and put it in the tones and plastic images.

The author is convinced that the knowledge students patterns, factors and stages of transformation artist organizes the creative process of the artist, activate his thinking, has autonomy in the choice of means of expression, allows the singer some time to be yourself, to take the place of another and see the world through the eyes of someone else's mind.

Key words: singer, actor, motivation, character model of personality, character attention, consciousness, imagination, transformation, meaningful intonation.

Стаття надійшла до редакції 13.02.2013 р.

Прийнята до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – канд. пед. наук, доц. Чурікова-Кушнір О. Д.

УДК 78.072.2

Н. Ф. Тихомирова

СТИЛЬОВИЙ ПІДХІД У МУЗИЧНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Аналіз музичного твору, його розуміння та інтерпретація пов'язані з проблемою музичного стилю. Дослідження в цій галузі мають давню традицію, але проблема стилю і сьогодні уявляється надто складною та багатоаспектною.

Принципи музичних стилів розробляли С. С. Скребков, Ю. М. Тюлін, Л. А. Мазель, Н. А. Горюхіна, М. К. Михайлов, В. В. Медушевський та інші. Сучасна наука спрямована на вивчення явищ музичного мистецтва в історико – стильовій конкретності, в жанрово-стильовій динаміці. Ця спрямованість зумовлена об'єктивними причинами, в першу чергу – розвитком музично-художньої практики, яка, з одного боку, характеризується плюралізмом індивідуальних стильових систем в музиці нашого століття, а з другого – множинністю й різноманітністю композиторських технік, їх складною взаємодією.

Мета даної статті - проаналізувати складові поняття правильності стилю та стильової достовірності у виконавській практиці.

Насамперед треба знати, що називається стилем, що ми розуміємо під стилем як естетичною категорією.

Затверджене в музикознавстві в епоху бароко, поняття стилю у подальшому мало безліч трактувань. В XVII столітті воно часто означало жанровий стиль, а також стиль старий або новий. Пізніше його співвідносили з поняттям манери та форми. Зараз поняття стилю трактується як змістовна система засобів (Л. Мазель), як вищий вид